

Is er nog toekomst voor leghennen in Zweden?

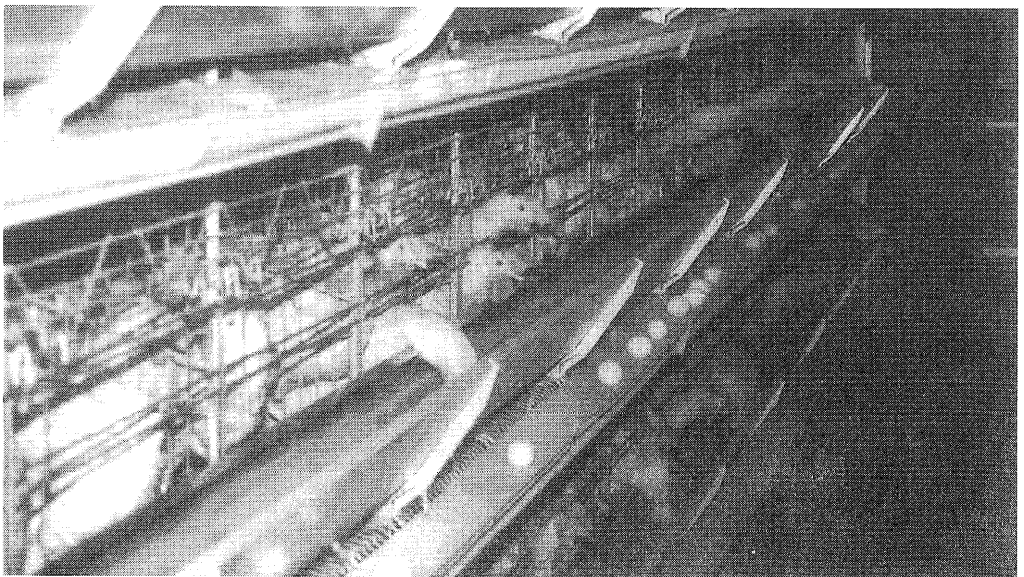
Th.G.C. M. van Niekerk, onderzoeker legpluimveehouderij

In 1999 zal in Zweden een verbod op het houden van leghennen in batterijen van kracht worden. Onderzoekers in Zweden én in andere landen, waar een dergelijk verbod dreigt te komen, zijn daarom naarstig op zoek naar alternatieve houderijsystemen. Op 15 en 16 november 1994 vond in Zweden een congres plaats, waarin de stand van zaken met betrekking tot dit onderzoek aan de orde kwam. De eindconclusie luidde, dat er nog geen volwaardig alternatief voor de batterij voorhanden is.

Inleiding

In Zweden is de regelgeving ten aanzien van de huisvesting van leghennen reeds vrij streng. Zo moeten de hennen minimaal 600 cm²/dier aan leefruimte ter beschikking hebben en is snavelkappen verboden. Tevens is bepaald, dat het per 1 januari 1999 verboden is leghennen in conventionele batterijen te huisvesten. Vanaf die datum mogen leghennen alleen gehouden worden in systemen, die aan zeer strenge eisen voldoen. Om de overschakeling naar alternatieve sys-

temen mogelijk te maken heeft de Zweedse regering geld ter beschikking gesteld voor onderzoek aan en ontwikkeling van nieuwe welzijnsvriendelijke huisvestingssystemen. Tevens heeft zij bepaald, dat frequente evaluatie van het onderzoek gewenst is om te zien of het reëel is het batterijverbod ongewijzigd van kracht te laten zijn of dat wijziging van de ingangsdatum van het verbod gewenst is. Het congres op 15 en 16 november j.l. in Zweden was een van die evaluatiemo-

Leghennen in conventionele batterijen

menten. Omdat ook in andere landen een verbod op de batterij dreigt en ook in deze landen veel onderzoek aan alternatieve huisvesting wordt verricht, kwam niet alleen het Zweedse onderzoek aan de orde. Ook onderzoekers uit Noorwegen, Denemarken, Engeland, Canada en Nederland waren uitgenodigd een bijdrage te leveren.

De Zweedse situatie

De eisen, waaraan huisvestingssystemen voor leghennen moeten voldoen in Zweden, hebben betrekking op produktie (meer dan 19 kg ei per aanwezige hen), buitennesteieren (minder dan 2 procent), ziekte- en parasietenproblemen, uitval (minder dan 9 procent), conditie van bevedering en poten, verwondingen en ongevallen, NH₃ (minder dan 25 ppm) en stof (minder dan 10 mg/m³). Elk nieuw systeem met een bezetting boven 9 hennen/m² vloeroppervlak moet eerst op experimentele schaal getest worden. Zijn de resultaten redelijk, dan mag het systeem op enkele praktijkbedrijven uitgetest worden. Indien de resultaten van 15 koppels, afkomstig van 10 bedrijven of 100.000 henplaatsten, aan de gestelde eisen voldoen, wordt een systeem goedgekeurd. Op dit moment zijn drie systemen in de testfase (twee voliè-res en een geïntensiveerd grondstelsel). De resultaten van de koppels tot nu toe tonen aan dat de meeste koppels niet binnen alle gestelde limieten blijven. Met name verenpikkerij is een probleem waardoor ook de uitval vaak zeer hoog oploopt. Verder treden veel problemen met bloedluizen, coccidiose of ontstekingen aan de voetzolen op.

De ervaringen met volièresystemen

Bij het ontwikkelen van alternatieve, welzijnsvriendelijke huisvestingssystemen voor leghennen is de oplossing aanvankelijk gezocht in huisvestingsvormen waarbij grote

groepen hennen zich vrij door de stal konden bewegen. Met name volièresystemen leken perspectief te bieden, omdat ze door hun hoge bezettingsdichtheid economisch rendabeler zijn dan bijvoorbeeld het scharrelstelsel.

Op het congres werd verslag gedaan van Noors, Zweeds en Engels onderzoek aan volièresystemen. Uit al deze onderzoeken kwam dezelfde conclusie naar voren, nl. dat de voliè-re nog veel onopgeloste problemen heeft. Onderzoek heeft wel meer kennis opgeleverd met betrekking tot buitennesteieren, verenpikkerij en kannibalisme, waardoor deze problemen gereduceerd zijn, maar tot nu toe is het nog niet gelukt ze te elimineren. Met name in landen waar snavelkappen is verboden (zoals Noorwegen, Zweden en Denemarken), kan de uitval in voliè-res dramatische vormen aannemen. Bloedluizen, wormen en coccidiose blijken zeer veel voorkomende gezondheidsproblemen te zijn. Coccidiose blijkt met name in Zweden en andere noordelijke landen een probleem te zijn, omdat zij door hun lange, koude winters meer moeilijkheden hebben met het droog houden van het strooisel. Hoewel er voldoende medicijnen voorhanden zijn om bovengenoemde problemen te verhelpen, brengt dit risico's met zich mee ten aanzien van residuen in de eieren.

Vergeleken met bandbatterijen met mestbeluchting of frequente verwijdering van de mest, is de ammoniak-emissie uit voliè-res duidelijk hoger. Ook stofconcentraties zijn in stallen met strooisel veel hoger dan in batterijstallen.

Voor het succesvol houden van hennen in een voliè-re zijn de volgende zaken noodzakelijk: optimaal ontwerp van het systeem, juiste keuze van het merk leghen, groot vakmanschap, veel arbeid en snavelkappen. Zelfs indien aan deze voorwaarden wordt

voldaan, zijn de produktiekosten hoger dan in batterijen, is de belasting van het milieu groter (NH₃ en stof) en blijft het risico aanwezig, dat er iets fout gaat (b.v. veel buiten-nesteieren, ziektes).

Bovengenoemde knelpunten van volièrystemen worden bevestigd door bevindingen in Zwitserland en Nederland. Scharrel- en vrije uitloop-systemen hebben in principe dezelfde problemen, maar door de ruime meeropbrengst van de eieren zijn deze systemen toch nog rendabel. Voor de noordelijke landen zijn dit echter geen reële alternatieven, omdat daarvoor hun winters te lang en te koud zijn.

Snavelkappen: noodzakelijk kwaad

Tijdens het congres werd het probleem van het snavelkappen nadrukkelijk belicht. Over het algemeen is men van mening, dat snavelkappen in batterijstallen niet strikt noodzakelijk is. De kleine groepsgrootte (3 tot 5 hennen per kooi) werkt pikkerij niet in de hand. Bovendien kan een eventuele uitbraak van verenpikkerij door middel van het dimmen van het licht redelijk in de hand worden gehouden, zodat geen kannibalisme uitbreekt. Bij huisvestingssystemen, waarbij grote groepen hennen vrij rondlopen, is verenpikkerij niet of nauwelijks in de hand te houden. Met de huidige leghennen en de huidige kennis, is het dan kiezen uit twee kwaden: snavelkappen of hoge uitval. Het mag duidelijk zijn, dat er dan eigenlijk geen keus is: de hennen moeten gekapt worden. Wel dient hierbij gestreeft te worden naar een zo klein mogelijke ingreep, d.w.z. in plaats van het verwijderen van de halve snavel, kan ook volstaan worden met het weg-nemen van slechts de scherpe punt.

In de Scandinavische landen is echter elke vorm van snavelkappen verboden, zodat voor hen de toekomst van de leghennen-

houderij ligt in systemen met kleine groepen dieren.

Wat heeft een leghen werkelijk nodig?

De problemen met volières en andere systemen waarin de hennen vrij rondlopen en het dilemma van het snavelkappen zijn er de aanleiding toe geweest, dat onderzoekers op zoek zijn gegaan naar andere vormen van welzijnsvriendelijke huisvesting. Hierbij heeft men zich opnieuw afgevraagd welke elementen in een dergelijk systeem aanwezig moeten zijn. Tijdens het congres werd in een van de lezingen ingegaan op de vraag wat nu werkelijk essentiële gedragingen van een leghen zijn en wat zij daarvoor minimaal ter beschikking moet hebben. Essentiële gedragingen zijn die gedragingen, waar het dier vanuit zichzelf behoefte aan heeft, zonder dat de omgeving hier invloed op heeft, d.w.z. zonder dat de omgeving het dier 'op bepaalde gedachten heeft gebracht'. Heeft de hen bijvoorbeeld vanuit zichzelf behoefte aan strooisel of is het zien van strooisel zo verleidelijk, dat hierdoor een behoefte wordt gecreëerd? De hen blijkt immers ook stofbadgedrag te vertonen zonder dat strooisel aanwezig is en volgens enkele gedragsonderzoekers is nooit bewezen, dat dit stofbaden op het rooster onbevredigend voor haar zou zijn. De conclusie die door de op het congres aanwezige etholoog werd getrokken was, dat niet bewezen is, dat strooisel essentieel is voor leghennen. Wat zijn dan wel essentiële gedragingen? Voorbeelden hiervan zijn eet- en drinkgedrag, het poetsen van de veren en slaapgedrag. Een belangrijk deel van deze essentiële gedragingen blijkt ook in conventionele batterijen mogelijk. Gedragingen zoals flinke afstanden lopen, het uitslaan van de vleugels of het slapen op een zitstok, zijn in batterijen niet mogelijk door gebrek aan ruimte of de afwezigheid van een

zitstok. Van deze gedragingen is echter nooit bewezen dat ze essentieel zijn voor de hen. Wel bevorderen deze gedragingen de gezondheid van de hennen: meer beweging en het op en afstappen bij een zitstok geven sterkere botten. Er kan dus geconcludeerd worden dat meer ruimte per hen of het plaatsen van een zitstok niet noodzakelijk, maar wel zeer gewenst is.

Als enige bewezen knelpunt van de batterij werd de onmogelijkheid tot het vertonen van nestgedrag aangemerkt. Hoewel het niet waarschijnlijk is, dat hennen ook daadwerkelijk een nest moeten bouwen, is uit onderzoek wel gebleken dat hennen een essentiële behoefte hebben aan het vertonen van nestgedrag. Op dit punt blijkt de conventionele batterij het dier vaak onvoldoende mogelijkheden te bieden, hetgeen tot uiting komt in symptomen van frustratie in de periode voorafgaand aan het leggen van een ei (b.v. onrustig heen en weer lopen, luid kakelen).

De conventionele batterijkooi zou dus reeds aanzienlijk verbeterd kunnen worden door een legnest toe te voegen. Verder zou het toevoegen van iets meer ruimte en zitstokken de gezondheid van de hennen ten goede komen. De noodzaak van het ter beschikking stellen van strooisel werd enigszins ter discussie gesteld.

De ervaringen met alternatieve kooisystemen.

Bovenstaande inventarisatie van de minimum behoefte van leghennen sluit de mogelijkheid van een welzijnsvriendelijk kooisysteem niet uit. Omdat kooisystemen vanuit het oogpunt van hygiëne, de kleine groepsgrootte en het arbeidsgemak grote voordelen bieden, zijn in Engeland, Zweden en Nederland projecten opgestart, waarin welzijnsverbeterende aanpassingen van

batterijen worden uitgetest. Deze aanpassingen betreffen: 1. het aanbrengen van schuurstrips op de eierbeschermplaat om de nagels van de hennen kort te houden; 2. het aanbrengen van een zitstok in de kooi; 3. het aanbrengen van een nest in of aan een kooi. De schuurstrip op de eierbeschermplaat blijkt goed te werken, alleen de duurzaamheid van de strip moet nog verbeterd worden. Het aanbrengen van een zitstok in een kooi heeft tot nu toe een verhoging van het percentage tweede soort eieren teweeggebracht. Er wordt daarom nog gezocht naar de meest optimale positie van de stok. Uit het onderzoek in Zweden zijn aanwijzingen verkregen, dat het aanbrengen van een zitstok wellicht een lichte besparing in voer veroorzaakt. Dit zou te maken hebben met het feit dat de hennen 's nachts dicht tegen elkaar aan zitten en daardoor energie besparen. Door deze besparing in voer zouden de extra kosten van een lichte verhoging van het percentage tweede soort gecompenseerd worden. Een legnest in of aan een kooi wordt door de hennen goed gebruikt. Wel werd een verhoging van het percentage kneus en breuk waargenomen, maar door de lay-out van het nest te verbeteren moet dit probleem verholpen kunnen worden.

Behalve het aanpassen van bestaande kooien wordt ook gekeken naar een geheel nieuw type kooi. In Zweden en Engeland is dit een kooi van 45 cm hoog en 60 cm breed voor 5 hennen, waarin een zitstok, een legnest en een strooiselbak aanwezig zijn. De eerste resultaten wijzen uit, dat goede produktieresultaten te behalen zijn in dergelijke kooien. Wel liggen de huisvestingskosten in een dergelijk systeem hoger dan in conventionele kooien. In Nederland wordt een grote kooi uitgetest, waarin ca. 40 hennen kunnen worden gehuisvest. Vergelijken met de Zweedse en Engelse alternatieve kooien

zullen de huisvestingskosten van deze grotere kooien lager liggen. Wel is het risico m.b.t. kannibalisme groter. De grotere kooien hebben zitstokken en legnesten en in een deel ervan is tevens een strooiselbak aangebracht. De produktieresultaten van het eerste koppel waren goed, maar er waren problemen met teveel kneus en breuk eieren. Dit moet verholpen kunnen worden door aanpassingen aan de nesten.

Ten aanzien van arbeid, stof, ammoniakemissie, diergezondheid en produktkwaliteit is de verwachting, dat de alternatieve kooien beter zullen scoren dan systemen waarin de hennen los lopen. Indien daarbij een verbod op snavelkappen van kracht is, waren de onderzoekers uit Zweden, Engeland en Nederland het met elkaar eens, dat alleen systemen op basis van het kooi-principe toekomstmogelijkheden hebben.

Conclusies

Uit het congres in Zweden kunnen enkele conclusies worden getrokken, die niet alleen interessant zijn voor de Zweedse situatie, maar ook gelden voor andere landen waar gesproken wordt over het verbieden van de conventionele batterij. Deze conclusies luiden:

- Volièresystemen en andere vormen van huisvesting, waarin leghennen zich vrij kunnen bewegen, geven flinke problemen met betrekking tot diergezondheid, belasting van het milieu, arbeid en arbeidsomstandigheden. Deze problemen zijn dermate complex, dat deze systemen voorsnog niet als volwaardig alternatief voor de conventionele batterij gezien kunnen worden.
- Systemen op basis van het kooi-principe kunnen zodanig ontworpen worden, dat ze leghennen voldoende mogelijkheden bieden om hun natuurlijk gedrag te kunnen uiten. Verder hebben deze systemen belangrijke voordelen ten aanzien van diergezondheid, belasting van het milieu, arbeid en arbeidsomstandigheden. De knelpunten bij deze systemen, m.n. op het gebied van eikwaliteit, lijken oplosbaar.
- Onderzoekers uit diverse landen zijn van mening, dat een alternatief voor de conventionele batterij gezocht moet worden in een systeem op basis van het kooi-principe. De alternatieve kooien zijn echter nog niet voldoende uitgetest om ze nu reeds in de praktijk te introduceren.

Op dit moment is dus nog geen volwaardig alternatief voor de conventionele batterij voorhanden. Het onderzoek zal naar verwachting nog geruime tijd nodig hebben om de alternatieve kooisystemen te perfectioneren. Vervolgens zal een overgangstermijn moeten worden ingesteld om pluimveehouders de gelegenheid te geven over te schakelen naar de nieuwe systemen. Indien vanuit dit licht gekeken wordt naar de ingangsdatum van het Zweedse verbod op de conventionele batterij, dan moet geconcludeerd worden, dat de toekomst van de leghennenhouderij in Zweden er zeer somber uitziet, indien deze datum niet verschoven wordt.